نیازهای آموزشی مرتبط با بهداشت باروری در داوطلبان ازدواج

پژمان عقدک: مدیر گروه سلامت خانواده و جمعیت، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی ـ درمانی اصفهان
فرشته مجلسی: * دانشیار، گروه ارتقا و آموزش سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی ـ درمانی تهران
حجت زراعتی: استادیار، گروه اپیدمیولوژی و آمار زیستی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی ـ درمانی تهران
حسن افتخار اردبیلي: استاد، گروه ارتقا و آموزش سلامت، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی ـ درمانی تهران

فصلنامه پایش
سال هشتم شماره چهارم پاییز ۱۳۸۸ صص ۳۸۵-۳۷۹
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۷/۴/۸
[نشر الکترونیک پیش از انتشار-۷ شهریور ۱۳۸۸]

چکیده

در این مطالعه مقطعی، نیازهای آموزشی مرتبط با بهداشت باروری، در سه حیطه بهداشت باروری، روابط با همسر و قوانین اسلامی و حقوقی، تعداد ۲۱۱۷ نفر از داوطلبان ازدواج در شهر اصفهان، به روش نمونه گیری در دسترس و با استفاده از پرسشنامه خودایفا مورد بررسی قرار گرفتند که موضوعات سرطان‌های شایع زنان و سلامت در روابط جنسی در حیطه بهداشت باروری، روش‌های برقراری ارتباط با همسر و چگونگی حل اختلافات با همسر در حیطه روابط با همسر و نیز احکام شرعی مربوط به روابط جنسی و توصیه‌های اسلام در مورد روابط با همسران در حیطه قوانین و احکام اسلامی، مورد بررسی قرار گرفتند.

تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS II انجام شد و مقایسه دو گروهی میانگین‌ها با آزمون آماری t، مقایسه نظرهای زنان و مردان با کای مربع، اولویت بندی نیازهای آموزشی با محاسبه میانگین رتبه‌ها (Mean Rank) و مقایسه ارتباط نیازهای آموزشی در بیش از دو گروه با آنالیز واریانس یکطرفه صورت گرفت. میانگین سنی در زنان، ۲۲/۵ سال (SD± ۴/۲) سال و در مردان، ۲۶/۵ سال (SD± ۴/۳) سال بود. بین میزان نیاز آموزشی موضوعات حیطه بهداشت باروری و شغل زنان (P<۰/۰۵)، شغل مردان (P<۰/۰۱)، سن زنان(P<۰/۰۵) و تحصیلات زنان و مردان (P<۰/۰۱)، ارتباط معنی‌داری وجود داشت. همچنین بین میزان نیاز آموزشی موضوعات حیطه روابط با همسر و شغل زنان (P<۰/۰۰۱)، شغل مردان (P<۰/۰۵) و سن زنان و مردان (P<۰/۰۱) و نیز بین میزان نیاز آموزشی موضوعات حیطه قوانین اسلامی و حقوقی و شغل زنان (P<۰/۰۰۱)، سن زنان و مردان (P<۰/۰۵) و تحصیلات (P<۰/۰۱) ارتباط معنی‌داری به چشم می‌خورد.

در مردان تحصیل کرده‌تر اعلام نیاز به آموزش بیشتر دیده می‌شد، درحالی که در زنان، با افزایش تحصیلات، میزان نیاز به آموزش، کاهش پیدا می‌کرد. میزان نیاز به آموزش در زنان با افزایش سن کاهش داشت، ولی در مردان تفاوتی در میزان نیاز گروه‌های مختلف سنی مشاهده نشد. میزان نیاز به آموزش زنان کارمند از سایر گروه‌ها کمتر و در مردان کارمند از سایر گروه‌ها بیشتر بود. علاوه بر این، میزان نیاز به آموزش در ساکنان شهری و روستایی، تفاوت معنی‌داری نداشت. در نهایت، اولویت‌های آموزشی مورد نیاز داوطلبان ازدواج با مطالب آموزشی فعلی در کلاس‌های آموزش قبل از ازدواج منطبق نبودند و آموزش‌های فعلی، در رده‌های آخر نیازهای آموزشی قرار داشتند.

کلیدواژه‌ها: بهداشت باروری، نیاز آموزشی، مشاوره قبل از ازدواج

* نویسنده پاسخگو: تهران، بلوار کشاورز، خیابان پورسینا، دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشکده بهداشت، گروه آموزشی ارتقا و آموزش سلامت
تلفن: ۸۸۹۸۹۱۳۴ نمابر: ۸۸۹۸۹۱۲۹
E-mail: dr_f_majlessi@yahoo.com

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1388.8.4.7.4]

مقدمه

به رغم دستاورد قابل توجه ایران در کاهش سریع باروری و نرخ رشد جمعیت، اجرای برنامه‌های جمعیتی در سال‌های آینده، با دشواری‌های مهمی روبرو خواهد شد. بررسی عملکرد و نگرش زوجین در یک سال اول ازدواج، در سال ۱۳۷۷، در سنندج نشان داد ۲۱ درصد از زنان مورد مطالعه در یک سال اول پس از ازدواج، باردار، ۶۸ درصد غیرباردار و ۱۱ درصد فرزنددار بودند و از زوج‌های دارای فرزند، ۹۳/۵ درصد آگاهانه فرزنددار شده بودند که در این مورد، نگرش زنان در زمینه تأمین امنیت زندگی خانوادگی بر وضعیت زن در یک سال اول زندگی تأثیر گذار بوده است ($P<0/01$) و ۹۸ درصد افراد اظهار داشته‌اند که اولین منبع آشنایی آنان با وسایل پیشگیری از بارداری، کلاس آموزش قبل از ازدواج و تنها ۲ درصد مطالعه شخصی بوده است [۱].

بررسی علل باروری کم در استان اصفهان در سال ۱۳۸۴ نشان داد که حدود ۵۵ تا ۷۰ درصد از همه زنان، اولین فرزند خود را در دو سال اول پس از ازدواج به دنیا آورده‌اند و این روند در کسانی که پیشگیری از بارداری نداشته‌اند، حدود ۲ تا ۱۰ درصد بیشتر است[۲]. در واقع، مسئله فاصله گذاری امری است که در عین ضرورت، تحت‌الشعاع قالب‌های فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کشورهای مختلف قرار گرفته است. عمده‌ترین مشکل در فرزندآوری در سال اول بعد از ازدواج آن است که هنوز زمینه تفاهم لازم بین زوجین فراهم نشده است و قبل از آن که پیش زمینه‌ها و برنامه‌ریزی‌هایی برای تهیه مقدمات فرزندآوری صورت گیرد، فرزند اول و گاهی اوقات بدون فاصله لازم، فرزند بعدی به دنیا می‌آید. اغلب این فرزندان فرصت کافی برای تغذیه کامل از شیرمادر، کنترل بهداشت، امکان پرورش روانی، جسمانی و اجتماعی نمی‌یابند و بهداشت مادر و کودک هر دو در خطر است[۳]. بنابراین، با توجه به ضرورت ازدواج و تشکیل خانواده به مثابه یکی از نیازهای اساسی بشر از لحاظ مذهبی، جامعه شناسی و فطری، لزوم وجود راه‌هایی برای اطلاع رسانی و آموزش مناسب، سنجیده و متناسب با نیاز جوانان، به خصوص در امر ازدواج و جوانب گوناگون بهداشت باروری، احساس می‌شود. مطالعه نیازسنجی آموزشی داوطلبان ازدواج شهر اصفهان در سال ۱۳۸۳ نیز نشان داد که اولویت آموزشی گروه مورد مطالعه، سرطان‌های شایع زنان و مردان، روابط جنسی سالم، روش‌های برقراری ارتباط با همسر و آشنایی با قوانین طلاق و ازدواج بوده است[۴].

از آنجا که در مورد نحوه برگزاری و محتوای جلسات مشاوره قبل از ازدواج در کشور هنوز استانداردی تعریف نشده است، این پژوهش به منظور بررسی ارتباط بین ویژگی‌های فردی داوطلبان ازدواج با نیازهای آموزشی مرتبط با بهداشت باروری در ابتدای زندگی مشترک انجام شد تا از طریق آن بتوان، ضمن استفاده بهینه از امکانات موجود و شناسایی اساسی‌ترین نیازهای افراد، محتوای آموزشی مناسبی ارائه داد.

مواد و روش کار

نوع مطالعه، مقطعی و به صورت توصیفی ـ تحلیلی بود که طی آن تعداد ۲۱۱۷ نفر از داوطلبان ازدواج یعنی زنان و مردان شرکت کننده در جلسات آموزشی، در مرکز مشاوره قبل از ازدواج ملاهادی سبزواری شهر اصفهان، مورد مطالعه قرارگرفتند. روش نمونه گیری در این مطالعه روش آسان انتخاب شد.

آموزش و توجیه افراد درگیر در مطالعه نیز طی سه مرحله صورت گرفت:

الف) آموزش و توجیه کارشناسان مسئول نظارت بر اجرا و نیز بازبینی داده‌ها

ب) آموزش و توجیه افراد وارد کننده داده‌ها به رایانه (داده آما)

ج) آموزش و توجیه مسئولان، مدرسان و کارکنان حاضر در مکان مطالعه

با توجه به این که جلسات آموزشی مربوط به مشاوره قبل از ازدواج در مرکز ملاهادی سبزواری به صورت متمرکز و به طور مستمر در تمام طول هفته تشکیل می‌شود و هر روز دارای حداقل ۱۲۰ نفر (۶۰ زوج) شرکت کننده (به طور متوسط ۹۰ زوج) است و در این جلسات نیز تلاش به حساس نمودن افراد به مباحث بهداشت باروری و بهداشت روان و چگونگی امکان دریافت خدمات مربوطه در مراکز بهداشتی ـ درمانی در سطح شهرستان اصفهان است و از سوی دیگر این شرکت کنندگان از تمامی نقاط شهری و حومه شهرستان اصفهان (بدون وجود هیچگونه نظام ارجاع) به طور تصادفی مراجعه می‌کنند و می‌توانند معرف و نماینده جامعه آماری (داوطلبان ازدواج) باشند، برای تکمیل پرسشنامه‌ها و جمع‌آوری داده‌ها از زمان شروع تاریخ پرسشگری (۸۶/۳/۱۶)، در روزهای مختلف هفته، پرسشنامه‌ها در بین تمامی شرکت کنندگان در جلسات توزیع گردید و این کار به مدت دو هفته (تا ۸۶/۲/۳۱) ادامه یافت و تعداد ۲۱۱۷ پرسشنامه تکمیل شد. قابل ذکر است که

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1388.8.4.7.4]

این مرکز، یگانه مرکز در اصفهان است که کارهای آزمایش‌ها و کلاس‌های آموزشی قبل از ازدواج را به عهده دارد.

درخصوص تعیین روایی یا اعتبار علمی و پایایی پرسشنامه، پس از انجام مطالعه مقدماتی و تکمیل پرسشنامه توسط ۷۲ نفر از زنان و مردان مورد مطالعه، بررسی پایایی سؤالات در بخش‌های مختلف پرسشنامه از آلفای کرونباخ، Split-half و Parallel و بررسی همبستگی گزینه‌ها در سؤالات ۲۶ و ۲۷ انجام شد و در نهایت، پرسشنامه با ضریب آلفای ۰/۹ مورد تأیید قرار گرفت.

به منظور برقراری ارتباط با مخاطبان، پرسشنامه‌ها در درون یک پوشه حاوی فیلم آموزشی مشاوره قبل از ازدواج (به صورت CD) و دو خودکار تبلیغاتی درباره معرفی تلفن ۱۴۹ در اختیار زوجین قرار گفت. همچنین پرسشگران که شامل ۶ نفر (پزشک و کارشناس) از مدرسان همان جلسات آموزشی بودند، طی یک جلسه هماهنگی دو ساعته، توسط فرد محقق توجیه شدند و شیوه تکمیل پرسشنامه از طریق روخوانی و توضیح سؤالات به آنان آموزش داده شد و دستورالعمل تکمیل پرسشنامه نیز در اختیار آنان قرار گرفت. زمان توزیع و تکمیل پرسشنامه‌ها نیز قبل از شروع جلسات مشاوره قبل از ازدواج در نظر گرفته شد تا افراد مورد مطالعه براساس ذهنیت و احساس نیاز خود به سؤالات پاسخ دهند.

برای کنترل کیفی داده‌ها نیز نکاتی از قبیل نظارت و پایش مستمر و روزانه اجرای طرح در کلیه مراحل توسط محقق، کنترل پرسشنامه‌ها در محل، بازبینی پرسشنامه‌ها به طور روزانه و تحویل به فرد داده آما و نیز بررسی روزانه ۱۰ درصد از داده‌های وارد شده به رایانه، توجه شد.

تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS ۱۱ و استفاده از آمارهای توصیفی (فراوانی نسبی، میانگین، انحراف معیار) و آزمون‌های آماری t به منظور مقایسه دو گروهی میانگین‌ها، کای دو به منظور مقایسه نظرهای زنان و مردان، محاسبه میانگین رتبه‌ها به منظور اولویت بندی نیازهای آموزشی (که بر اساس طیف لیکرت بر مبنای نمره پنج تا یک از خیلی زیاد تا خیلی کم نمره گذاری شده بود) و آنالیز واریانس یک طرفه به منظور مقایسه ارتباط نیازهای آموزشی در بیش از دو گروه مورد استفاده قرار گرفت.

یافته‌ها

در این مطالعه، ۸۸/۷ درصد از زنان و ۸۹/۵ درصد از مردان مورد مطالعه در مناطق شهری، ساکن بوده‌اند. میانگین سنی زنان ۴/۲ ±۲۲/۵ سال و در مردان ۴/۳ ±۲۶/۲ سال بود. ۶۰/۲ درصد از داوطلبان مرد دارای شغل آزاد، ۱۷/۴ درصد کارمند و ۵ درصد در حال تحصیل و ۴۷/۵ درصد از داوطلبان زن، خانه‌دار، ۱۷/۱ درصد شاغل و ۲۹/۳ درصد در حال تحصیل بوده‌اند. ۱۲/۱ درصد از داوطلبان ازدواج، خویشاوند نزدیک، ۱۱ درصد از آنان خویشاوند دور و ۷۶/۹ درصد غیرخویشاوند بودند و ۹۱/۱ درصد از زنان و ۹۲/۵ درصد از مردان، قبل از جاری نمودن خطبه عقد، در جلسات مشاوره قبل از ازدواج شرکت داشته‌اند.

یافته‌ها حاکی از آنند که در حیطه بهداشت باروری، به جز موضوعات «بهداشت دوران قاعدگی» و «شکل و عملکرد دستگاه تناسلی» بیش از ۷۵ درصد از داوطلبان، احساس نیاز «خیلی زیاد» به فراگیری موضوعات این حیطه داشته‌اند. در این حیطه، اولویت اول نیاز به آموزش متعلق به «روش‌های پیشگیری و تشخیص زودهنگام سرطان‌های شایع زنان» و پس از آن «سلامت در روابط جنسی»، «انواع بارداری‌های پرخطر و ناخواسته و عواقب آنها»، «آزمایش‌های قبل از ازدواج و نقش آنها در ازدواج سالم» بود (جدول شماره ۱).

در حیطه روابط با همسر، در کلیه موضوعات، بیش از ۷۵ درصد از داوطلبان، احساس نیاز «خیلی زیاد» به فراگیری موضوعات این حیطه داشتند. در این حیطه، اولویت اول نیاز به آموزش «روش‌های برقراری ارتباط مؤثر با همسر» و پس از آن «چگونگی حل اختلافات احتمالی با همسر»، «چگونگی و حدود روابط در دوران عقد»، «بیشترین عوامل طلاق در کشور و راه‌های جلوگیری از آنها» و« ویژگی‌های شخصیتی زنان و مردان» بود (جدول شماره۲).

در حیطه قوانین اسلامی و حقوقی نیز بیش از ۷۵ درصد از داوطلبان احساس نیاز «خیلی زیاد» به فراگیری موضوعات این حیطه داشته‌اند. در این حیطه، اولویت اول نیاز به آموزش «احکام شرعی مربوط به روابط جنسی» و پس از آن «توصیه‌های اسلام در مورد روابط همسران»، «احکام شرعی مربوط به روش‌های پیشگیری از بارداری» و «قوانین مربوط به ازدواج» بود (جدول شماره۳).

نتایج حاصل در آزمون آنالیز واریانس نشان می‌دهد که بین میزان نیاز آموزشی موضوعات حیطه بهداشت باروری و شغل زنان و مردان ارتباط معنی‌داری وجود دارد ($P<0/05$، $P<0/01$). به عبارت دیگر، میزان نیاز به آموزش زنان کارمند از سایر گروه‌ها کمتر و در مردان کارمند از سایر گروه‌ها بیشتر بود. در زنان، با افزایش سن، میزان نیاز به آموزش کاهش می‌یابد ($P<0/05$) ولی در مردان، تفاوتی در

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1388.8.4.7.4]

میزان نیازهای گروه‌های مختلف سنی مشاهده نشد. در زنان، با افزایش تحصیلات، میزان نیاز آموزشی کاهش پیدا می‌کند، حال آن که در مردان، با بالاتر رفتن سطح تحصیلات، میزان نیاز آموزشی نیز افزایش می‌یابد. علاوه بر این، در بین میزان نیاز آموزشی موضوعات حیطه روابط با همسر با شغل زنان (P<۰/۰۰۱)، شغل مردان (P<۰/۰۵)، سن زنان و مردان (P<۰/۰۱) ارتباط معنی‌داری وجود داشت.

به عبارت دیگر، در مورد شغل زنان نتایج حاصل در پس آزمون (Post Hoc Test) به روش (Bonferroni) نشان می‌دهد که اختلاف معنی‌داری بین نیاز زنان کارمند با زنان خانه دار (P=۰/۰۰۱)، زنان کارمند با زنان شاغل در منزل (P=۰/۰۱۶)، زنان کارمند با زنان در حال تحصیل (P=۰/۰۰۴) وجود دارد. در مورد شغل مردان نیز نتایج حاصل از پس آزمون (Post Hoc Test) به روش LSD نشان دادند که در سطح ۰/۰۵، اختلاف معنی‌داری بین میزان نیاز مردان کارمند با مردان دارای شغل آزاد (P=۰/۲۱) و مردان دارای شغل آزاد با مردان کارگر (P=۰/۰۳۳) وجود دارد. در مورد سن زنان و نیاز آموزشی در حیطه روابط با همسر، گروه‌های سنی مختلف با هم اختلافی معنی‌دار داشتند، ولی بعد از ۳۵ سال، دیگر اختلافی بین گروه‌های سنی و نیاز آموزشی به چشم نمی‌خورد و در مورد مردان نیز بین گروه‌های سنی، اختلافی وجود نداشت. همچنین بین میزان نیاز آموزشی موضوعات حیطه قوانین اسلامی و حقوقی با شغل زنان (P<۰/۰۰) سن زنان و مردان و تحصیلات(P<۰/۰۵)، ارتباط معنی‌داری به چشم می‌خورد. در اینجا نیز، با افزایش سن و تحصیلات در زنان، نیاز آموزشی کاهش می‌یافت. قابل ذکر است که در اینجا نیز هر کدام از گروه‌های سنی با هم اختلاف دارند، ولی در گروه‌های سنی بیشتر از ۳۵ سال، اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد. به عبارت دیگر، با بالاتر رفتن سطح هر گروه سنی، نیاز آموزشی کمتر شده بود.

جدول شماره ۱- اولویت بندی موضوعات حیطه بهداشت باروری برحسب میزان نیاز به آموزش در داوطلبان ازدواج شهر اصفهان

مراتب اولویت نیاز	موضوع	رتبه میانگین
۱	روش‌های پیشگیری از سرطان‌های شایع زنان	۱۲/۸۸
۲	سلامت در روابط جنسی	۱۲/۰۶
۳	بارداری‌های پرخطر و ناخواسته و عواقب آنها	۱۲/۰۴
۴	آزمایش‌های قبل از ازدواج	۱۱/۸۶
۵	بیماری‌های مقاربتی و راه‌های کنترل آنها	۱۱/۷۳
۶	بیماری‌های مادرزادی و راه‌های پیشگیری	۱۱/۶۲
۷	اختلالات شایع در روابط جنسی	۱۱/۵۸
۸	روش‌های پیشگیری از بارداری در ابتدای ازدواج	۱۱/۴۷
۹	مراقبت‌های دوران بارداری	۱۱/۴۳
۱۰	نقش والدین در تربیت و پرورش فرزند	۱۱/۴۲
۱۱	مشاوره ژنتیک و اهمیت انجام آن	۱۱/۱۸
۱۲	بیماری‌های مرتبط با روابط جنسی	۱۱/۱۷
۱۳	سرطان‌های شایع مردان (پروستات و ...)	۱۰/۹۲
۱۴	بهترین شرایط زن و مرد برای شروع بارداری	۱۰/۷۱
۱۵	مراقبت از کودک زیر ۲ سال	۱۰/۷۰
۱۶	روش اورژانس پیشگیری از بارداری	۱۰/۶۶
۱۷	چگونگی باردار شدن و تشکیل جنین	۱۰/۶۲
۱۸	مشارکت مردان در تنظیم خانواده	۱۰/۶۰
۱۹	مراقبت‌های ویژه دوران بارداری	۱۰/۴۶
۲۰	بهداشت دوران قاعدگی زنان	۸/۶۹
۲۱	شکل و عملکرد دستگاه تناسلی مردان و زنان	۷/۱۹

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1388.8.4.7.4]

جدول شماره ۲- اولویت بندی موضوعات حیطه روابط با همسر برحسب میزان نیاز به آموزش در داوطلبان ازدواج شهر اصفهان

مراتب اولویت نیاز	موضوع	رتبه میانگین
۱	روش‌های برقراری ارتباط مؤثر با همسر	۷/۷۴
۲	چگونگی حل اختلافات احتمالی با همسر	۷/۵۹
۳	چگونگی و حدود روابط در دوران عقد	۷/۲۰
۴	عوامل طلاق در کشور و راه‌های جلوگیری از آنها	۷/۱۷
۵	ویژگی‌های شخصیتی زنان و مردان	۷/۱۶
۶	وظایف، نقش‌ها و حقوق مرد در خانواده	۷/۱۲
۷	روش‌های برقراری ارتباط مؤثر باخانواده همسر	۷/۱۱
۸	وظایف، نقش‌ها و حقوق زن در خانواده	۷/۰۶
۹	بهترین منابع کسب اطلاعات درباره ازدواج	۷/۰۲
۱۰	نحوه حل اختلافات احتمالی با خانواده همسر	۶/۹۵
۱۱	معیارهای انتخاب همسر	۶/۸۱
۱۲	روش‌های برقراری ارتباط با خانواده همسر	۶/۴۷
۱۳	تفاوت ارتباط با همسر و دوستی با جنس مخالف	۵/۵۸

جدول شماره ۳- اولویت بندی موضوعات حیطه قوانین اسلامی و حقوقی برحسب میزان نیاز به آموزش در داوطلبان ازدواج شهر اصفهان

مراتب اولویت نیاز	موضوع	رتبه میانگین
۱	احکام شرعی مربوط به روابط جنسی	۳/۱۶
۲	توصیه‌های اسلام در مورد روابط همسران	۳/۱۱
۳	احکام شرعی مربوط به روش‌های پیشگیری از بارداری	۳/۱۰
۴	قوانین مربوط به ازدواج	۳/۰۳
۵	قوانین مربوط به طلاق	۲/۶۱

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1388.8.4.7.4]

بحث و نتیجه گیری

با توجه به این که بیش از ۷۵ درصد از داوطلبان، نیاز به فراگیری حیطه بهداشت باروری، به خصوص روش‌های پیشگیری از بارداری، پیشگیری از سرطان‌های شایع زنان، بارداری‌های ناخواسته پرخطر و عواقب آنها، سلامت روابط جنسی، بهترین شرایط برای حاملگی و ... داشتند. قابل ذکر است که نیاز آموزشی در مورد بهداشت دوران قاعدگی و شکل و عملکرد دستگاه تناسلی زن و مرد، کمتر از همه موارد احساس شد و در آخرین اولویت نیازها قرار گرفتند. در حالی که در کلاس‌های مشاوره قبل از ازدواج، اتفاقاً بیشتر از سایر مطالب و مقدم بر همه به آنها پرداخته می‌شود. از طرفی روش‌های پیشگیری از سرطان‌های شایع زنان و سلامت در روابط جنسی که اولویت‌های اول و دوم را به خود اختصاص دادند، در کلاس‌های آموزشی قبل از ازدواج، اصلاً به آنها پرداخته نمی‌شود یا ممکن است فقط اشاره مختصری شود. به نظر می‌رسد که آموزش‌های رایج در کلاس‌های قبل از ازدواج، واقعاً منطبق بر نیازهای واقعی آنها نیست و اگر بعضی موارد هم آموزش داده می‌شود، تکافو نکرده و نیازهای آنها را برآورد نخواهد کرد (جدول شماره ۱). بنابراین ضرورت تغییر در محتوای آموزشی کاملاً احساس می‌شود. در مطالعه‌ای که در سال ۱۳۸۳ در اصفهان انجام شد نیز اولویت‌های آموزشی درباره سرطان‌های شایع زنان، روابط جنسی و تنظیم خانواده در درجه اول قرارداشتند. در این مطالعه در طول یکماه، ۱۵۰ زوج به روش آسان انتخاب و پرسشگری شدند. حیطه‌ها و دسته بندی سؤالات با مطالعه ما تفاوت داشت و فقط مقایسه نظرات زنان و مردان انجام شده و سایر عوامل، در نظر گرفته نشده بود[۴]. مطالعه کاتاپودی (۲۰۰۴) نیز نشان داد بین خطر درک شده در بین زنان و انجام غربالگری ماموگرافی ارتباط وجود داشته است[۸]. در واقع نیاز به آموزش زنان جهت درک خطری که آنها را تهدید می‌کند وجود دارد. همچنین مطالعه دیگری (۲۰۰۱) در زمینه آگاهی زنان از تست پاپ اسمیر نشان داد که اکثر زنان اطلاعات کافی در این مورد نداشته‌اند و نیازمند دریافت اطلاعاتی در مورد غربالگری سرطانها هستند [۹]. در بررسی حسینی (۱۳۸۲) تأیید آموزش بر رفتار جنسی و رضایت جنسی به اثبات رسید[۵]. در مطالعه ما در حیطه روابط با همسر، روش‌های برقراری ارتباط مؤثر و چگونگی حل اختلافات احتمالی در اولویت نیازها قرار داشتند (جدول شماره ۲). ضعف مهارت‌های ارتباطی، از عوامل مشکل ساز روابط زناشویی است. در همین رابطه مطالعه حسینی (۱۳۸۲) در زمینه آموزش‌های قبل از ازدواج نشان داد که سه اولویت اول در مشاوره قبل از ازدواج به ترتیب به ارتباطات (۷۳/۵ درصد)، مسئولیت پذیری (۷۰/۴ درصد) و حل اختلاف (۶۷/۲ درصد) اختصاص داشت [۱۰]. همچنین ارزشیابی کارائی برنامه‌های آموزشی قبل از ازدواج در سال ۲۰۰۳ نشان داد که این برنامه‌ها در ارتقای سطح کیفیت ارتباطات مؤثر بوده است[۱۱]. در مطالعه دیگری در اصفهان (۱۳۸۰) بین میزان دانش همسران پیرامون روابط بین فردی و میزان مهارت آنها رابطه مستقیم وجود داشته است [۶]. در مطالعه ما در حیطه قوانین اسلامی و حقوقی مربوط به بهداشت باروری، احکام شرعی مربوط به روابط جنسی و توصیه‌های اسلام در مورد روابط همسران واحکام شرعی مربوط به روش‌های پیشگیری از بارداری در اولویت بودند. حال آن که در آموزش‌های فعلی، تنها مختصری از مسائل پیشگیری از بارداری (آن هم نه به طور کامل) در مباحث آموزشی قبل از ازدواج وجود دارد و به هیچ اولویت دیگری پرداخته نمی‌شود. پس از ازدواج، زوجین در برابر یکدیگر حقوق متقابلی دارند که موظف به رعایت و انجام آن هستند [۷] و داشتن این حقوق باعث می‌شود که زوجین با دانائی و آگاهی بیشتر وارد زندگی مشترک شوند. زوجین داوطلب ازدواج، طبق گفته‌های خود نیاز به دانستن مسائل حقوقی در چهارچوب ازدواج دارند که هیچ جا اشاره‌ای به آن نشده و در واقع می‌توان گفت با چشم بسته نسبت به حقوق خود زندگی مشترک را شروع می‌کنند.

با توجه به یافته‌های مطالعه می‌بینیم که در همه حیطه‌های بهداشت باروری، نیاز آموزشی وجود دارد و تا قبل از مرحله ازدواج و کلاس‌های آموزشی، اغلب سؤال‌ها و نیازهای جوانان، بی پاسخ می‌مانند؛ حتی مطالب آموزشی کلاس‌های پیش از ازدواج نیز هیچ کدام از این مطالب را پوشش نمی‌دهند و از اولویت‌های آخر نیازهای آموزشی هستند. از این رو، ضرورت توجه و دقت در بازنگری مطالب آموزشی، مدت زمان آموزش و شیوه و روش‌های آموزشی کاملاً احساس می‌شود. بنا بر نتایج به دست آمده و ارتباط مشاهده شده بین ویژگی‌های فردی و نیازهای آموزشی داوطلبان ازدواج، موارد زیر پیشنهاد می‌شوند:

۱- برنامه‌ریزی آموزشی در زمینه بهداشت دوران بلوغ ویژه پسران و دختران و معیارهای انتخاب همسر در دوره دبیرستان

۲- طراحی برنامه‌های آموزشی بهداشت باروری و جنسی متناسب با سن و فرهنگ نوجوانان در محیط‌های آموزشی (دبیرستان، دانشگاه، ...) و محل‌های کار

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-01]
[DOR: 20.1001.1.16807626.1388.8.4.7.4]

۳- طراحی برنامه‌های متنوع، مدون و مستمر در صدا و سیما، به ویژه در زمینه قوانین، احکام و عوامل مؤثر بر طلاق و ازدواج، معیارهای انتخاب همسر و چگونگی حل اختلافات خانوادگی

۴- اتخاذ راهبردهای مناسب در راستای کاهش بارداری‌های ناخواسته و اصلاح باورهای غلط

۵- برنامه‌ریزی برای افزایش پوشش خدمات و مراقبت‌های بهداشتی «افراد عقدکرده» در مراکز بهداشتی ـ درمانی

۶- اطلاع رسانی گسترده در مورد تلفن گویای ۱۴۹ و کاربرد آن در جهت افزایش آگاهی از روش‌های پیشگیری از بارداری، به ویژه روش اورژانس پیشگیری از بارداری

۷- معرفی کتب، منابع و تارگاه‌های علمی و قابل استناد، پیرامون موضوعات بهداشت باروری، مسائل جنسی و خانوادگی از طریق رسانه‌های جمعی و جلسات مشاوره قبل از ازدواج

۸- تهیه منابع آموزشی متنوع اعم از کتاب، فیلم و CD و عرضه به داوطلبان ازدواج در زمان شرکت در جلسات مشاوره قبل از ازدواج

این مقاله با استفاده از داده‌های پایان‌نامه MPH، به شماره ۲۴۰/۲۰۲۴ – ۸۶/۴/۴ دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی ـ درمانی تهران، تهیه گردیده است.

منابع

۱- تیموری پروانه. عملکرد و نگرش زوجین در مورد تنظیم خانواده در یکسال اول ازدواج و عوامل مؤثر بر آن در شهر سنندج. *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی کردستان* ۱۳۷۹، ۴، ۲۹-۲۵

۲- حسینی میمنت. بررسی علل و پیامدهای باروری پایین در جمهوری اسلامی ایران. طرح تحقیقاتی دانشگاه تهران، ۱۳۸۴

۳- جهانفر محمد. *جمعیت و تنظیم خانواده*. چاپ ششم، جهان فرهنگی، تهران ۱۳۸۰

۴- قاسمی سعادت. بررسی مقایسه‌ای نیازهای آموزشی داوطلبین ازدواج مرکز مشاوره قبل از ازدواج ملاهادی سبزواری اصفهان در سال ۱۳۸۳. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مامایی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان ۱۳۸۳

۵- حسینی مریم. بررسی تأثیر برنامه آموزش رفتار جنسی بر رضایت جنسی و زناشویی زوجین دانشجوی دانشگاه آزاد واحد آزادشهر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مامایی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی مشهد ۱۳۸۲

۶- عابدینی شکوفه. بررسی میزان دانش، نگرش و مهارت همسران درخصوص روابط بین فردی. پایان‌نامه جهت اخذ درجه دکترای حرفه‌ای پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان ۱۳۸۰

۷- بابازاده علی اکبر. *مسایل ازدواج و حقوق خانواده*. چاپ سوم، بدر، اصفهان ۱۳۷۵

8- Katapodi Mc. Predictors of perceived breast cancer risk and the relation between perceived risk and breast cancer screening. *Preventive Medicine* 2004; 38: 388-402

9- Reid J. Women's knowledge of pap smears risk factors for cervical cancer. *Journal of Obstetric, Gynecology and Neonatal Nursing* 2001; 30: 299-303

10- Stanley SM. Making a case for premarital education. *Family Relations* 2001; 50: 272-80

11- Jason CS, William DJ. Evaluating the effectiveness of premarital programs. *Family Relations* 2003; 52: 105

[Downloaded from payeshjournal.ir on 2026-11-01]

[DOR: 20.1001.1.16807626.1388.8.4.7.4]